

PERSPECTIVA

LEGNICKIE STUDIA TEOLOGICZNO-HISTORYCZNE

Rok XIII 2014 nr 2 (25) s. 196–209

Ks. JACEK WOJEŃSKI

„BYĆ” KATECHETĄ CZY „PRACOWAĆ JAKO KATECHETA” DLA MŁODZIEŻY?

*Wiara rodzi się z tego, co się słyszy,
tym zaś, co się słyszy, jest słowo Chrystusa.*
Rz 10,17

Katecheta jako *homo socialis* wpisuje się współcześnie w obszar gwałtownych przemian kulturowych i społecznych. Zastane kanony, tradycje, czy się z tym zgadzamy, czy nie, dla części młodzieży odchodzą w przeszłość. Tysiące sprzecznych prawd i nieustanna rywalizacja o nadrzędność i obiektywność jakiejś prawdy wobec pozostałych stawarza wrażenie fragmentaryzacji rzeczywistości, która nie jawi się już jako całość. „Kanon i różnica, lokalne i globalne, intelektualne i afektywne, popularne i elitarne – tak typowe dla przeszłości rozróżnienia znikają z oczu”¹. Co więcej, rzeczywistość społeczna odzwierciedla się w autoidentyfikacji młodzieży, dlatego wpatrując się w młodzież, można dostrzec odbicie współczesnej kultury. Wobec takiej rzeczywistości staje współczesny katecheta, który ma za zadanie nie tylko dotrzeć do wyjątkowo wymagających młodych ludzi, ale także zaświadczyć

¹ Z. MELOSİK. *Kultura popularna jako czynnik socjalizacji*. W: *Pedagogika. Podręcznik akademicki*. Red. Z. Kwieciński, B. Śliwerski. Warszawa 2006 s. 68.

o wierze słowem, czynem i postawą całego życia aż po ofiarę. Misję katechety utrudnia również to, że

[...] współczesne bycie świadkiem jest wielce skomplikowane, bowiem tradycyjne rozumienie świadka i świadectwa niekoniecznie jest związane z mówieniem prawdy, bazowania na prawdzie. Dziś wiarygodnym jest często ten, kto potrafi w sposób przekonujący przełożyć na język praktyczny i zrozumiały treści, które obiektywnie są złe i nieprawdziwe².

Temat artykułu inspirowany jest spotkaniem papieża Franciszka z katechetami w auli Pawła VI w związku z ich pielgrzymką do Rzymu w Roku Wiary oraz Międzynarodowym Kongresem Katechetycznym pt. *Katecheta: świadek wiary*, który odbył się 26–28 września 2013 r. w Rzymie. Celem tego artykułu będzie ukazanie roli świadectwa chrześcijańskiego życia katechety w szkole i w parafii wobec specyficznej grupy społecznej, jaką jest młodzież, z uwzględnieniem okresu jej dorastania i kształtowania się tożsamości. Zostanie też podjęta próba scharakteryzowania „zawodu katechety” i jego kompetencji, a także wskazania na chrystocentryzm i eklezjocentryzm „bycia” katechetą.

1. SŁÓW KILKA O MŁODZIEŻY I JEJ TOŻSAMOŚCI

Badania naukowe na temat młodzieży biorą pod uwagę kryterium wieku oraz zmiany biologiczne, psychiczne i społeczne zachodzące w okresie między dzieciństwem a dorosłością. Młodzież stanowi określoną i autonomiczną kategorię społeczną, której cechy wyróżniają ją spośród innych. Stanowi grupę osób w przedziale wiekowym od 10–12 do 23–25 lat³, których dojrzewanie nie dzieje się w próżni, lecz w stosunkach z innymi ludźmi oraz w uczestnictwie w strukturach społecznych.

Dzieci, wchodząc w okres adolescencji ok. 10. roku życia, w pierwszej kolejności zauważają pojawiające się zmiany fizyczne w wyglądzie ciała oraz nowe jego funkcje. Wynika to z biologicznych przemian organizmu, a więc z dojrzewania, które dokonuje się często gwałtownie i z zaskoczeniem dla młodego człowieka. Ciało traci swoje dotychczasowe wymiary i proporcje, pojawiają się zjawiska nieznanne i często trudne do zaakceptowania.

² R. SAREK. *Obraz katechety „nauczyciela”, „wychowawcy” i „świadka”*. W: *Dzisiejszy katecheta. Stan aktualny i wyzwania*. Red. J. Stala. Kraków 2002 s. 264.

³ L. STEINBERG. *Adolescence*. W: *The Gale Encyclopedia of Psychology. Second edition*. Red. B. Strickland. Farmington Hills 2001 s. 11; J. KĘDZIOR. *Młodzież jako specyficzna kategoria społeczna*. W: *Współczesna młodzież między eros a thanatos*. Red. J. Kurzępa [i in.]. Wrocław 2008 s. 10; W. Okoń opisując młodzież, wskazuje na wiek dojrzewania (11–17 lat) i młodzieńczy (17–25 lat). Zob. W. Okoń. *Wiek dojrzewania. Wiek młodzieńczy*. W: *Nowy słownik pedagogiczny*. Warszawa 2001 s. 434.

Biologiczne przemiany, inaczej mówiąc dojrzewanie płciowe, jest spowodowane hormonami. U chłopców następuje wzrost testosteronu, a u dziewcząt estrogenu, które powodują gwałtowne zmiany w wadze i wzroście. Wielką pomocą dla młodzieży jest pozytywna postawa dorosłych wobec niej i informacje dotyczące zmian zachodzących w okresie dojrzewania, gdyż mogą one minimalizować stres wynikający z dojrzewania płciowego. Przemiany te wpływają także na obraz samego siebie u adolescenta oraz na jego nastroje, które mają istotny wpływ na jego rozwój społeczny i emocjonalny⁴.

W okresie dorastania widoczne są zmiany światopoglądowe. Światopogląd według K. Obuchowskiego kształtuje się w następujących fazach: pierwszą autor nazywa fazą identyfikacji, ponieważ dorastający utożsamiają się wówczas z zewnętrznymi wzorami; druga to faza kosmiczna, gdyż charakteryzuje się ona oderwanym od rzeczywistości, pełnym rozmachem poszukiwaniem celu i sensu; trzecia faza, wykraczająca poza okres dorastania, określona została fazą dojrzałego sensu życia, gdyż młody człowiek znajduje wówczas określony sens istnienia⁵. Te intersubiektywne wstrząsy oraz reorientacja, będące wynikiem konfrontacji wyobrażeń z rzeczywistością, powodują różnorodne skutki psychologiczne, z których najbardziej wyraziste są postawy światopoglądowe, takie jak idealizm młodzieńczy, nihilizm oraz cynizm⁶.

Zmaganie się z rzeczywistością i doświadczeniami powoduje, że kolejnym istotnym problemem młodzieży jest tzw. kryzys tożsamości. Polega on na redefiniowaniu siebie, swojej grupy odniesienia czy swojego zestawu ról. Dokonuje się to pod wpływem wydarzeń historycznych, społecznych, narodowych bądź międzynarodowych, a kontekst ten wywiera istotny wpływ na życiowe doświadczenie młodzieży⁷.

Ludzkie życie stanowi przejście przez różne etapy rozwoju. Według E. Eriksona młodzież poszukuje odpowiedzi na następujące pytania: Kim jestem? Jakie jest moje miejsce w świecie? Odpowie na nie, jeśli zrealizuje wszystkie zadania cechujące dany okres dorastania, które stanowią poszczególne zadania rozwojowe:

a) wczesną adolescencję (przybliżony wiek 11–18 lat):

- dojrzewanie fizyczne,
- operacje formalne,
- rozwój emocjonalny,
- uczestniczenie w grupach rówieśniczych,
- związki heteroseksualne,

⁴ STEINBERG. *Adolescence*. s. 12.

⁵ I. OBUCHOWSKA. *Drogi dorastania. Psychologia rozwojowa okresu dorastania dla rodziców i wychowawców*. Warszawa 1996 s. 85.

⁶ *Tamże*. s. 85.

⁷ B. JANECZKO. *Globalizacja a tożsamość człowieka*. „Społeczeństwo i Rodzina” 2009 nr 1 (18) s. 102.

b) późną adolescencją (przybliżony wiek 18–23 lata):

- autonomia w stosunku do rodziców,
- tożsamość dotycząca roli seksualnej,
- zinternalizowana moralność,
- wybory dotyczące zawodu i pracy⁸.

Proces dorastania dla młodzieży to także poszukiwanie odpowiedzi na pytania: Jakimi zasobami dysponuję? i Jaki jestem w oczach innych? Przebieg formowania własnej tożsamości odbywa się na dwóch płaszczyznach – osobowej oraz społecznej. Pierwsza faza, czyli kształtowanie się podstaw tożsamości grupowej, implikuje fazę drugą, czyli formowanie się podstaw tożsamości indywidualnej. M. Bardziejewska korzystając z psychologii rozwojowej, szczególnie opisała zadania rozwojowe, które tworzą podstawy tożsamości grupowej i wyróżniła wśród nich:

- uczestniczenie w grupach rówieśniczych (grupy różnopłciowe oraz różnozadaniowe);
- związki heteroseksualne (przyjaźnie, inicjacja seksualna, związki preintymne);
- autonomia w stosunku do rodziców (niezależność emocjonalna, fizyczna, ekonomiczna);
- osiąganie nowych i bardziej dojrzałych związków z rówieśnikami obojga płci;
- opanowywanie społecznej roli związanej z płcią;
- osiągnięcie emocjonalnej niezależności od rodziców i innych dorosłych;
- przygotowanie się do małżeństwa i życia rodzinnego;
- rozwijanie się sprawności intelektualnych i pojęć niezbędnych dla kompetencji obywatelskiej;
- pożądanie i osiąganie społecznie odpowiedzialnego zachowania⁹.

Bardziejewska wskazała również szczegółowo na zadania rozwojowe, które formują podstawy tożsamości indywidualnej i zaliczyła do nich:

- dojrzewanie fizyczne (wzrost i masa ciała, dojrzewanie seksualne, skok pokwitaniowy);
- operacje formalne (złożone operacje na pojęciach, stabilizacja wzajemnych powiązań: myślenie formalne – rozumowanie moralne);
- rozwój emocjonalny (kontrola nad emocjami);
- tożsamość dotycząca roli seksualnej (internalizacja standardów i oczekiwań społecznych);
- uwewnętrzniona moralność (przejście do moralności postkonwencjonalnej);
- wybory dotyczące zawodu i pracy (kariera zawodowa, początki tożsamości zawodowej);

⁸ M. LIPOWSKA. *Dojrzewanie do miłości*. „Psychologia w Szkole” 2006 nr 3 s. 82.

⁹ M. BARDZIEJEWSKA. *Okres dorastania. Jak rozpoznać potencjał nastolatków?* W: *Psychologiczne portrety człowieka. Praktyczna psychologia rozwojowa*. Red. A. I. Brzezińska. Gdańsk 2005 s. 346.

- akceptowanie swej fizyczności i efektywne korzystanie z własnego ciała;
- osiągnięcie bezpieczeństwa i niezależności ekonomicznej;
- nabycie zbioru wartości i systemu etycznego jako przewodnika zachowania¹⁰.

Kształtująca się tożsamość adolescentów w perspektywie antropologicznej jest potrzebą i specyfiką każdego ludzkiego organizmu, stąd można wyróżnić jej cztery wymiary: osobisty (aspekt biograficzny, indywidualność), społeczny (ogólność i role), własne JA (osobiste osiągnięcia, aspekt balansujący) oraz obraz własnej osoby (widzenie siebie)¹¹. Dzięki tym wymiarom można wyróżnić aspekty strukturalny i procesowy, które mogą być postrzegane i opisywane w sposób statystyczny i elastyczno-dynamiczny (narodziny biologiczne – drugie narodziny socjokulturowe)¹².

Kształtowanie się tożsamości młodzieży ma związek z wyborem stylu i podejścia do życia. Zwracając uwagę na polską młodzież, istnieją istotne różnice między płcią oraz środowiskiem zamieszkania. W badaniach z 2002 r. B. Fatyga oraz J. Rogala-Obłękowska

[...] wyodrębniły cztery następujące style życia młodzieży: 1) styl tradycyjny z elementami ponowoczesności, który reprezentują głównie dziewczęta mieszkające na wsi, dosyć konserwatywne w widzeniu własnej roli, ale przepełnione indywidualną energią i aspiracjami; 2) styl tradycyjny z elementami marginalizacji społecznej i kulturowej, ze znacznym wpływem *niskiego przekazu* kultury popularnej, reprezentowany przede wszystkim przez wiejskich chłopców; 3) styl nowoczesny z niewielką domieszką tradycji oraz dominującym wpływem *wysokiego przekazu* kultury popularnej – reprezentowany głównie przez dziewczęta miejskie; 4) styl ponowoczesny, odrzucający większość tradycyjnych elementów, czerpiący głównie ze skomercjalizowanej młodzieżowej kon-
testacji, najbardziej typowy dla chłopców z miast¹³.

Opisane style: tradycyjny, nowoczesny i ponowoczesny odbijają jak w lustrze sposoby realizacji młodzieńczych potrzeb i oczekiwań.

Wyżej wspomniane autorki w oparciu o preferencje samej młodzieży ustaliły również inną systematyzację jej stylów życia. Na wsi są to: sportowcy, młodzież ze świetlic środowiskowych, parafianie, bywalcy dyskotek, „swoje towarzystwo”, „jakoś zajęci” (domatorzy). W mieście występują: gimnazjaliści uczący się języków obcych, kinomani, bywalcy dodatkowych zajęć prowadzonych w szkołach, „klubowicze”, bywalcy pubów, kawiarni i dyskotek, bywalcy bibliotek (tzw. normalni nastolatki)¹⁴.

¹⁰ Tamże. s. 346.

¹¹ K. SŁUPSKA. *Młodzież w postmodernistycznym świecie – między sukcesem a zwątpieniem*. „Auxilium Sociale. Wsparcie Społeczne” 2005 nr 3–4 s. 58.

¹² Tamże. s. 58.

¹³ KĘDZIOR. *Młodzież jako specyficzna kategoria społeczna*. s. 15.

¹⁴ Tamże. s. 15.

Dorastający ludzie są w trudnej sytuacji społecznej, gdyż uzyskując dojrzałość biologiczną, nie są traktowani jak dorośli, nie przyznaje się im takich samych praw oraz nie nakłada się obowiązków właściwych dla dorosłych ludzi. Stąd młodość charakteryzuje „moratorium”, czyli tzw. odroczenie. Oznacza to, że w związku z tym, iż młodzi ludzie się uczą, zostaje odroczone ich odpowiedzialność związana z finansowaniem swego utrzymania, co pozwala im na uniezależnienie się od podstawowego obowiązku pracy, aby w tym czasie mogli poszukiwać odpowiednich rozwiązań dotyczących ich życia¹⁵.

Dokonując analizy współczesnej sytuacji młodzieży i aspektów rozwojowych, można zaproponować kilka twierdzeń, które stanowią wyjaśnienie pragnień i celów pokoleniowych młodzieży.

Wzrastanie w ideologii środowiska czy zdobywanie światopoglądu przez własne poszukiwania dotyczy całej osobowości adolescenta. Jednak już w okresie dzieciństwa rodzina może zaopatrzyć młodego człowieka przynajmniej w trzy właściwości: we wrażliwość na krzywdę ludzką, tolerancję wobec cudzych przekonań i perspektywiczne ujmowanie zdarzeń, które jako dobroć, tolerancja i prospektywność wzbogacają osobowość człowieka na każdym etapie jego rozwoju¹⁶.

Młodzieńcze zderzenie się z rzeczywistością ponowoczesną oraz widocznymi jej skutkami w życiu społecznym i relatywizacją wartości powoduje często brak zakorzenienia młodzieży w świecie tradycyjnych wartości czy też w świecie istniejących grup i organizacji społecznych. Również młodzi dystansują się od wartości narodowych i tradycyjnie pojmowanego patriotyzmu, sporadycznie są zainteresowani przemianami politycznymi w kraju, a identyfikacja pokoleniowa często wyraża się jedynie w ubiorze, zainteresowaniach muzycznych oraz specyficznych formach spędzania wolnego czasu w gronie rówieśników¹⁷.

Do najważniejszych potrzeb dzisiejszych dwudziestolatków należą stabilizacja i intymność, a wśród najważniejszych wartości są rodzina i grono sprawdzonych przyjaciół, a także mieszkanie i samochód, dobra praca i pieniądze, które starczą choćby na skromne życie¹⁸. Młodzi Polacy są też znacznie bardziej związani z religią niż ich rówieśnicy z innych krajów czy z poprzednich roczników, sami czasem określając się jako tzw. pokolenie JP II.

Podsumowując, młodzież gimnazjalna i ponadgimnazjalna ma w środowisku szkolnym czy parafialnym permanentną styczność z katechetą. Dzięki temu uwarunkowaniu pojawia się transmisja i sprzężenie zwrotne między światem wartości wychowawcy i wychowanka. Żeby lepiej zrozumieć rolę i znaczenie społeczne oraz

¹⁵ *Tamże*. s. 12.

¹⁶ OBUCHOWSKA. *Drogi dorastania*. s. 95.

¹⁷ M. REWERA. *Świadomość aksjologiczna młodzieży: system wartości a autorytety*. „Społeczeństwo i Rodzina” 2009 nr 4 (21) s. 64.

¹⁸ KĘDZIOR. *Młodzież jako specyficzna kategoria społeczna*. s. 16.

zawodowe katechety, a także możliwy odbiór jego osoby, przyjrzymy się cechom „zawodu”, który wykonuje.

2. „PRACOWAĆ JAKO KATECHETA” – ZAMIŁOWANIE DO PRACY

Katechetą może być osoba świecka lub duchowna, która w imieniu Kościoła dokonuje chrześcijańskiego wtajemniczenia, kształcenia i wychowania¹⁹. Potrzebuje ona jednak przygotowania teologicznego, pedagogiczno-dydaktycznego, psychologicznego i duchowego oraz misji kanonicznej, aby móc w pełni zaangażować się w katechizację²⁰. Patrząc zewnętrznie na osobę katechety oraz na jego świadomą i celową działalność połączoną z wysiłkiem, można mówić o jego pracy, która w ujęciu aksjologicznym jest traktowana jako swoista wartość. Stąd warto zastanowić się, kim byłby profesjonalny katecheta, który katechizację traktowałby z pasją, ale tylko i wyłącznie w sensie zawodowym jako swoją pracę, wynikającą z życiowej konieczności.

Celowość i konieczność pracy człowieka wymaga sięgnięcia do istoty, czyli do odkrycia prawdy pracy. Filozof J. Tischner uważał, że prawda pracy polega na prawdzie interpersonalnego porozumienia²¹.

Prawda pracy jest również doświadczana jako zaufanie i wierność. Nikt nie zdradza nikogo swą pracą. Nikt nie marnotrawi pracy drugiego. Nikt nie służy drugiemu pracą pozorną [...]. Prawda pracy jest więc doświadczana jako porozumienie i wierność. Ktokolwiek wchodzi w system tak pojętej pracy, wchodzi w świat wierności i porozumienia. Praca staje się wtedy dla człowieka czymś więcej niż środkiem do życia – jest sposobem bycia w prawdzie człowieka²².

Echem zamiłowania do pracy jest porozumienie człowieka z człowiekiem oraz ludzi z ludźmi. Transmisyjność werbalna i niewerbalna w pracy ma wielowymiarowe znaczenie. Człowiek, spędzając większą część swojego życia w środowisku pracy i z innymi pracownikami, uczy się współpracy, komunikacji, zaufania i odpowiedzialności²³. Fenomenologicznie patrząc, każde porozumienie ma w sobie coś nietykalnego, coś świętego, ponieważ odsłania prawdę o człowieku jako istocie zdolnej do miłości. Analogicznie we współpracy występuje coś podobnego – iskra miłości²⁴.

¹⁹ A. KICIŃSKI. *Katecheta*. W: *Leksykon teologii pastoralnej*. Red. R. Kamiński. Lublin 2006 s. 336.

²⁰ *Tamże*. s. 336.

²¹ J. TISCHNER. *Polska jest Ojczyzną: w kręgu filozofii pracy*. Paryż 1985 s. 42.

²² *Tamże*. s. 43.

²³ K. KIETLIŃSKI. *Praca jako wyraz współczesnego patriotyzmu*. „*Studia Theologica Varsaviensia*” 46:2008 nr 1 s. 104.

²⁴ TISCHNER. *Polska jest Ojczyzną*. s. 82.

Katecheta od zawsze uczestniczył w porozumieniu człowieka z człowiekiem. Od kiedy zaczął pracować w środowisku szkolnym, coraz częściej jest nazywany nauczycielem religii i właśnie to stanowi główną przesłankę do mówienia o zawodzie katechety. W szerszym rozumieniu „zawód katechety” może dotyczyć jego pracy nie tylko w środowisku szkolnym, ale także w parafii. Lepsze zrozumienie „zawodu katechety” wymaga sięgnięcia do definicji psychologicznej i pedagogicznej terminu „zawód”. W definicji psychologicznej zawód jest systemem czynności wykorzystującym skłonności i zdolności pracownika. Czynności zawodowe wpływają na kształtowanie się osobowości, postępowanie wobec ludzi i otoczenia pozaludzkiego, rozwój procesów poznawczych, przebieg życia emocjonalnego i rodzaj kolejnych faz rozwojowych osobowości²⁵. Natomiast w definicji pedagogicznej zawód, jako jedno z najważniejszych pól działania jednostki, jest wydzielonym w procesie pracy systemem czynności wymagających od pracownika kwalifikacji zdobywanych w kształceniu w systemie szkolnym lub pozaszkolnym, wywołującym rozwój osobowości zawodowych i potrzebę nieustannego doksztalcania się i doskonalenia²⁶.

Korzystając z *Leksykonu pedagogiki pracy*²⁷, można powiedzieć, że „zawód katechety” ma na celu wykonywanie zespołów czynności społecznie użytecznych, które wyodrębniły się przez włączenie religii jako przedmiotu edukacji szkolnej. „Zawód katechety” wymaga od nauczyciela odpowiedniej wiedzy teologicznej i pedagogicznej, umiejętności, a także cech psychofizycznych, warunkujących wykonanie zawodu nauczyciela, powtarzanych systematycznie i będących źródłem utrzymania dla niego i jego rodziny. Stąd „zawód katechety” jest także podstawą prestiżu i pozycji społecznej nauczyciela. Istnieją też społeczne konsekwencje wykonywania „zawodu katechety”, polegające na możliwości zrzeszenia się jego przedstawicieli, pielęgnowania tradycji związanych z zawodem oraz prezentacji określonych postaw i cech społecznych wynikających z pozycji katechety.

Od katechety, podobnie jak od innych nauczycieli, wymagane są następujące kompetencje, które skupiają się w trzech grupach: 1) *kompetencje merytoryczne* dotyczące zagadnień nauczanego przedmiotu; nauczyciel jest ekspertem i doradcą przedmiotowym; 2) *kompetencje dydaktyczno-metodyczne* dotyczące warsztatu nauczyciela i ucznia, a więc metod i technik nauczania oraz uczenia się, zwłaszcza aktywizujących, projektowych oraz pracy grupowej; nauczyciel jest doradcą dydaktycznym; 3) *kompetencje wychowawcze* dotyczące różnych sposobów oddziaływania na uczniów, do których należą umiejętności komunikacyjne, rozwiązywania

²⁵ J. FIGURSKI. *Przemiany w zawodach i klasyfikacjach zawodów*. „Pedagogika Pracy” 2009 nr 2 (55) s. 147.

²⁶ *Tamże*. s. 147.

²⁷ T. W. NOWACKI. *Leksykon pedagogiki pracy*. Radom 2004.

problemów danego wieku rozwojowego; nauczyciel jest doradcą wychowawczym i życiowym²⁸.

Wejście do grona nauczycieli religii, a więc wybranie płaszczyzny edukacji religijnej stanowi dla niektórych realizację pasji zawodowej. Powodów może być wiele, zauważa się jednak, że osoba religijna, mając udział w różnych wspólnotach, ruchach kościelnych, interesujących formach działalności duszpasterskiej czy także z impulsu proboszcza zaczyna odczuwać potrzebę realizacji swoich potrzeb właśnie w formie „zawodu katechety” = nauczyciela religii. Dzięki temu ta pasja zawodowa będzie stanowić szansę na pełną samorealizację siebie i budowanie godziwej egzystencji moralno-bytowej siebie oraz będzie stanowić wsparcie dla innych ludzi²⁹ w rozwoju osobowości. „Zawód katechety” daje też stabilizację finansową. W dobie kryzysu gospodarczego pozyskiwanie środków na utrzymanie stanowi istotny czynnik dalszego usamodzielniania się i założenia własnej rodziny.

W przypadku „zawodu katechety” trzeba także mówić o duchowym wymiarze pracy. Ma on ogromne znaczenie i wskazuje na określoną siłę, która wyraża się w zaangażowaniu rozumu ludzkiego we wspólnotę ludzi, także w przekazie wartości chrześcijańskich, oraz udziale w posłannictwie Kościoła. To zaangażowanie może ulec intensyfikacji aż do perfekcjonizmu, gdy stanowi rekompensatę z powodu braku szczęścia czy zadowolenia z innych rodzajów miłości. Stąd dla takiego katechety praca może stać się ucieczką i pocieszycielką, pozwalając oderwać się od różnych problemów.

Następstwem perfekcjonizmu i zagrożeniem dla właściwie pojętej pracy katechety w szkole i w parafii jest pracoholizm, który powoduje brak harmonii między życiem osobistym, rodzinnym a zawodowym. Stanowi uzależnienie od pracy, polegające na poświęcaniu jej nadmiernej energii i czasu kosztem wypoczynku, życia osobistego czy rodzinnego³⁰.

Katecheta to nie tylko „zawód”, ale przede wszystkim świadectwo bycia w bliskiej relacji z Chrystusem i Kościołem. Można wyróżnić cztery funkcje katechety w szkole i w parafii: bycie reprezentantem Kościoła katolickiego, nauczanie całym swoim życiem na wzór Jezusa Chrystusa, wychowywanie uczniów, świadczenie, czyli głoszenie całym swoim życiem Chrystusa³¹. W dalszych rozważaniach skupię się na świadectwie wiary chrześcijańskiego życia katechety.

²⁸ M. TARASZKIEWICZ. *Jak uczyć jeszcze lepiej! Szkoła pełna ludzi*. Poznań 2001 s. 175. Por. W. STRYKOWSKI. *Kompetencje współczesnego nauczyciela*. „Neodidagmata” 2005 nr 27–28 s. 15–28.

²⁹ J. GAJDA. *Miłość*. W: *Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku*. T. 3. Red. E. Różycka. Warszawa 2004 s. 311.

³⁰ *Pracoholizm*. W: *Słownik współczesnego języka polskiego*. Red. B. Dunaj. Warszawa 1996 s. 845.

³¹ KICIŃSKI. *Katecheta*. s. 339.

3. „BYĆ” KATECHETĄ – ŚWIADECTWO OSOBISTEGO ŻYCIA

Młódzież, która próbuje odpowiedzieć sobie na pytania: Kim jestem? Jakie jest moje miejsce w świecie? Jak mnie oceniają inni? – chce zobaczyć świadectwo życia katechety. Chce wiarygodnego głoszenia Dobrej Nowiny o Jezusie Chrystusie³², czyli poznania Prawdy. Język prawniczy do obwieszczenia prawdy, do której jest się przekonany stosuje łaciński termin *martyria*, greckie *martiria* to świadectwo, dawanie świadectwa³³. Stąd dawanie świadectwa przez katechetę to inaczej potwierdzanie osobiście jakiegoś wydarzenia, woli, wartości; to zaangażowanie się na rzecz jakiejś sprawy, to zagwarantowanie wyborami życia prawdy, w którą się wierzy i którą się głosi³⁴.

Być katechetą dla młodzieży to zainteresować się światem młodego człowieka. Dzięki zainteresowaniu katechety spotkanie ma charakter interpersonalny, w jego trakcie dokonuje się proces dzielenia się sobą i własnymi wartościami³⁵. Młody człowiek częściej i „chętniej słucha świadków aniżeli nauczycieli; a jeśli słucha nauczycieli, to dlatego, że są świadkami”³⁶.

Jeżeli katecheta tak jak Chrystus chce być osobą znaczącą dla adolescentów, czyli taką, której warto słuchać, szanować jej zasady, przestrzegać wytyczane przez nią reguły, liczyć się z jej zdaniem oraz ją naśladować, musi on najpierw zaangażować się w świat młodego człowieka. Składanie świadectwa, ofiary i zobowiązania wynika z tego, że Bóg oczekuje współpracy i udoskonalania świata nie tylko katechety, ale także jego wychowanka. Stąd ofiarne zaangażowanie katechety wynika z przynależność do Kościoła, a to z kolei domaga się pogłębiania miłości i wyrażania Chrystusa w Jego męce, przez ofiarę i męczeństwo³⁷.

Ewangelia powinna być odbierana jako Dobra Nowina, dlatego nie może być przekazywana wyłącznie jako moralizowanie, dawanie rad czy strofowanie młodzieży, gdyż spowoduje to jeszcze większy mur niezrozumienia i obojętności. Katecheta przecież zostaje włączony w misję Kościoła, a to oznacza głoszenie Boga, świadczenie o Nim wobec świata, próbę doprowadzenia do poznania prawdziwego oblicza Boga i jego zamysłu miłości oraz zbawienia wobec ludzi, zgodnie z objawieniem Jezusa Chrystusa³⁸. Doświadczenie Kościoła pokazuje, że wiarygodność orędzia Ewangelii przekazywana w procesie wiary jest w pewien sposób złączona i zależna od świadectwa wiary. Dlatego „Ewangelia nadziei, przekazana Kościołowi

³² E. ZARĘBSKA. *Katecheta – nauczyciel religii. Chrześcijański wychowawca. Świadek Chrystusa i Kościoła*. „Horyzonty Wiary” 10:1999 nr 3 s. 83.

³³ M. MARCZEWSKI. *Martyria*. W: *Leksykon teologii pastoralnej*. s. 457.

³⁴ F. PAJER. *Świadectwo*. W: *Słownik katechetyczny*. Red. J. Gevaert, K. Misiaszek. Warszawa 2007 s. 889.

³⁵ M. MAJEWSKI. *Tożsamość katechezy integralnej*. Kraków 1995 s. 129.

³⁶ PAWEŁ VI. *Adhortacja apostolska Ewangelii nuntiandi* (8.12.1975) (31).

³⁷ MAJEWSKI. *Tożsamość katechezy*. s. 129.

³⁸ KONGREGACJA DS. DUCHOWIEŃSTWA. *Dyrektorium ogólne o katechizacji*. Poznań 1998 (23).

i przezeń przyswojona, musi być głoszona na co dzień i każdego dnia trzeba dawać o niej świadectwo”³⁹.

Istotne dla posłannictwa katechety jest poznanie swojej wartości w oczach Chrystusa. Katecheta jest przecież w szczególny sposób zanurzony w eklezjalnej funkcji głoszenia słowa Bożego. Stąd można o nim powiedzieć, że: a) jest szczególnie wybrany i umiłowany przez Chrystusa; b) ma bliski związek z osobą Jedyne Nauczyciela, objawiający się uczestnictwem (współtworzeniem i współodpowiedzialnością z innymi) w Jego własnej misji; c) jest wyposażony w charyzmaty i asystencję Ducha Świętego; d) ma szczególne miejsce zajmowane we wspólnocie; e) Kościół troszczy się o jego rozwój duchowy i osobowy; f) ma zadanie pośredniczenia między Bogiem a ludźmi poprzez głoszenie zbawczego orędzia, które to zadanie ma być spełniane z miłością, bezinteresownie, z całkowitym oddaniem i poświęceniem⁴⁰.

Katecheta winien wspierać, wysłuchać, zadawać pytania, próbować zrozumieć młodzież, ale też udzielać wskazówek adekwatnych do sytuacji i momentu jej rozwoju. Budowanie tożsamości i rozwijanie osobowości katechety dokonuje się przez wzmacnianie więzi z Chrystusem, która polega na nawracaniu się, przezwyciężaniu egocentryzmu na rzecz chrystocentryzmu, modlitwie oraz gotowości do cierpienia i obumierania⁴¹. Być świadkiem Kościoła to uświadomić sobie, że jest się częścią wspólnoty eklezjalnej i mówi się w imieniu wspólnoty. Ponadto katecheta występuje na mocy mandatu Kościoła i głosi Jego naukę, nie reprezentując własnej prawdy, ale prawdę Bożego objawienia przekazywaną w Kościele⁴².

Świadczyć życiem można tylko wtedy, gdy samemu się wierzy. Dlatego wiara katechety umacnia się przede wszystkim przez cztery elementy: a) żywą relację do słowa Bożego pojmowanego jako słowo życia, a nie tylko jako słowo, które informuje (to czego katecheta naucza ożywia przede wszystkim jego własną wiarę); b) osobowy kontakt z Chrystusem przez modlitwę jako bezpośrednią rozmowę z kimś rzeczywiście obecnym w życiu; c) indywidualne spotkanie z Chrystusem na płaszczyźnie sakramentalnej, zwłaszcza w Eucharystii; d) pełne zaangażowanie w konkretną wspólnotę przez miłość braterską⁴³.

Świadectwo wiary nie jest zamykaniem się w świecie własnego intelektualizmu. Rozwój kompetencji zawodowych katechety, który pozwala dotrzeć do młodego człowieka żyjącego we współczesnym świecie, powinien być przede

³⁹ JAN PAWEŁ II. *Adhortacja apostolska Ecclesia in Europa* (29.06.2003) (45).

⁴⁰ R. SZEWCZYK. *Tożsamość katechety w świetle Dokumentów Kościoła w latach 1965–1991*. Warszawa 1996 s. 71.

⁴¹ J. RATZINGER. *Nowa ewangelizacja*. „L'Osservatore Romano” 22:2001 nr 6 s. 36–37.

⁴² R. BEDNARCZYK. *Świadectwo w procesie katechizacji i ewangelizacji*. W: *Katechetyka i katecheza u progu XXI wieku*. Red. A. Kiciński. Poznań 2007 s. 339.

⁴³ F. BŁACHNICKI. *Świadectwo wiary w katechezie*. „Seminare” 1981 s. 87. Cyt za: SZEWCZYK. *Tożsamość katechety*. s. 71.

wszystkim motywowany nieustannym umacnianiem wiary przez niego. Trzeba jednak pamiętać, że trwanie w posłudze katechetycznej nie może być zdominowane perfekcjonizmem czy rygoryzmem metodologicznym, ponieważ doświadczenie pedagogiczne pokazuje, że czasami dla dobra adolescentów trzeba poruszyć określone zagadnienie niewynikające z podręcznika czy programu nauczania⁴⁴.

Nieprzecenianie intelektualizmu, perfekcjonizmu czy rygoryzmu metodologicznego potwierdza lubelski katechetyk M. Majewski, który uważa, że

[...] świadectwo religijne nie może być zawężone do doskonałego prowadzenia katechezy nawet biblijnej. Nie powinno też być utożsamiane z wiernym przekazywaniem nauki Kościoła. Byłoby również rzeczą niewłaściwą stawiać świadectwo na równi z pobożnością. Wreszcie nie należy świadectwa sprowadzać do apostołstwa. W sumie świadectwo nie może być indoktrynacją, zawodowym pełnieniem roli chrześcijańskiej, zniewalającą ewangelizacją, ale przede wszystkim zwyczajnym manifestowaniem swego istnienia zespolonego organicznie z Jezusem Chrystusem. Świadectwo domaga się, jest nosicielem i skutecznym narzędziem rzeczywistości religijnej. Mowa świadectwa jest mową objawiającego się Boga z jednej strony, a doświadczenia religijnego człowieka z drugiej strony⁴⁵.

Ogromnym zagrożeniem „bycia” katechetą dla młodzieży jest postawa „człowieka zewnętrznego”, który

[...] jest szczęśliwy, gdy uwalnia się go od przymusu życia zgodnego z wiarą. Jest zadowolony, gdy coś lub ktoś skróci mu lub odwoła jakiś duchowy wysiłek, do którego zobowiązuje go wiara. Lepiej się czuje w hałasie, potrzebuje rozmów, spotkań, zewnętrznych bodźców. Nie czując większej kontroli, z łatwością łamie obowiązujące go zasady i przepisy, które w innych okolicznościach, gdyby tylko była silniejsza zewnętrzna kontrola, na pewno wypełniłby doskonale – przynajmniej z zewnętrzną wiernością⁴⁶.

Chrystus, dla którego pracuje katecheta, zostaje zatrzymany na zewnątrz i nie ma wstępu do prywatnego życia katechety (poza salą katechetyczną).

Innym zagrożeniem dla świadectwa wiary katechety – nauczyciela religii jest niedojrzałość, płaskość i przeciętność, a więc lęk przed wysiłkiem i ofiarą, aby nieustannie wzrastać w duchowej dojrzałości⁴⁷. Ten wybór jest decyzją imitatorstwa i minimalizmu tam, gdzie powinna być otwartość na nieustanny rozwój i posiadanie wyższych ambicji, aby skorzystać z Bożej hojności. Często świadoma

⁴⁴ ZARĘBSKA. *Katecheta – nauczyciel religii*. s. 89.

⁴⁵ MAJEWSKI. *Tożsamość katechezy*. s. 86.

⁴⁶ H. SZMULEWICZ. *Chrystocentryzm życia i pracy katechetów*. W: *Dzisiejszy katecheta*. s. 143.

⁴⁷ *Tamże*. s. 146.

przejętność jest nazywana fałszywą pokorą, gdyż przewrotnie pojmuje się „pragnienie życia w cichości i uniżeniu”⁴⁸.

Istotnym problemem staje się postawa katechety – nauczyciela religii, który żyje w związku niesakramentalnym lub jest osobą niewierzącą czy niepraktykującą. Trudno więc spodziewać się owocności jego pracy, gdyż bez osobistego zaangażowania, bez prawdziwej woli świadczenia o Bogu na co dzień praca katechetyczna będzie nieskuteczna⁴⁹.

Świadectwo osobistego życia katechety jest nośnikiem Bożych tajemnic oraz ukazaniem Chrystusa, który jest „Drogą, Prawdą i Życiem” dla współczesnego człowieka. Dlatego Kościół tym bardziej musi akcentować ważność autentycznej postawy świadka wiary – katechety w parafii i w szkole, a wtedy przeżywana przez niego radość z pełnionej misji eklezjalnej posługi słowa będzie największą nagrodą dla niego samego i dla Kościoła.

ZAKOŃCZENIE

Radość bycia katechetą i głoszenia Ewangelii nadziei wyróżnia „wewnętrznego” katechetę – świadka Chrystusa i Kościoła od wyłącznie „zewnątrznego” katechety. Niewystarczające dla posłannictwa Kościoła w świecie współczesnym jest bycie profesjonalistą w zawodzie nauczyciela religii – katechety, który podobnie jak inni nauczyciele nieustannie doskonalą swój warsztat pedagogiczno-katechetyczny. Gorliwe wychowanie religijne i moralne dokonuje się poprzez świadectwo życia nauczających kapłanów i świeckich, którzy głoszą naukę zbawienia w sposób dostosowany do wieku młodzieży i okoliczności oraz udzielają pomocy duchowej młodzieży stosownie do warunków, spraw i czasów⁵⁰. „Bycie” katechetą to odkrycie przed młodzieżą prawdy o Bogu, który w swoim słowie i Kościele udziela odpowiedzi na młodzieńcze pytania: Kim jestem? Jakie jest moje miejsce w świecie? Jak mnie postrzega Bóg? Potrzeba więc przypomnieć katechetom, że uczestniczą w misji Jezusa Chrystusa – Katechety, który w słowach Kościoła na Soborze Watykańskim II przypomniał, że katechizacja

[...] oświeca i wzmacnia wiarę, karmi życie wedle ducha Chrystusowego, doprowadza do świadomego i czynnego uczestniczenia w misterium liturgicznym i pobudza do działalności apostołskiej⁵¹.

⁴⁸ *Tamże*.

⁴⁹ J. MISIEWICZ. *Tożsamość katechety a skuteczność przepowiadania wiary*. „Wrocławski Przegląd Teologiczny” 5:1997 nr 2 s. 120.

⁵⁰ SOBÓR WATYKAŃSKI II. *Deklaracja o wychowaniu chrześcijańskim Gravissimum educationis* (28.10.1965) (7).

⁵¹ *Tamże*. (4)

“TO BE” A CATECHIST OR “O WORK AS A CATECHIST”
FOR YOUNG PEOPLE

S u m m a r y

In the centre of catechist's life is Jesus Christ. He also by His authority puts catechist in the centre of evangelization as mission of the Church being realized in the school and in the parish. In the first part of the article the young people are shown as specific and autonomic social group. Then it has been explained the term “to work as catechist”. In this context was characterized attitude to a passion for working of competent catechist. The last part of the article answers for the question what is a testimony of the catechist's personal life.

Tłum. Jarosław Sempryk

Słowa kluczowe: katecheta, katecheza, młodzież, adolescencja, szkoła, parafia, świadectwo chrześcijańskie, katechizacja, katechetyka.

Key words: catechist, religious lesson, young people, adolescence, school, parish, Christian testimony, catechization, catechesis.